

Globalizarea, un drum întins pe două secole

Dr. Constantin BUCHET

Academia Română

Globalizarea, un proces de extindere a unui model economic cu *piața liberă* în centrul său, a devenit o constantă a politicii mondiale începând cu finele anilor '80 ai secolului trecut, când prăbușirea comunismului prin anul revoluționar 1989 și implozia bipolarismului strategic al relațiilor internaționale datorită *decrementa* U.R.S.S., ca actor modelator, exportator al revoluției proletare la nivel mondial, reprezintă cadrul propice pentru emergența acestui fenomen de interdependență, odată cu *sfârșitul geografiei*, după remarca analistului Richard O'Brien¹, sintagmă definitorie pentru fluxurile economico – financiare dictate de dolar, valută liber convertibilă ca reper de extraterritorialitate supradimensionată la scara mapamondului, cu *străpungere* a inamicului ideologic, R.P. Chineză, postmaoistă.

Reflecția noastră într-un număr trecut al periodicului băimărean asupra spațiului sinocentric al *lumii armonioase* decretate de fostul președinte, Hu Jintao cu pornire de la patternul „imperiumului celest” definit prin ordine, comunitarism, familism, reprezintă o ancorare interesantă paradigmatic prin discursul strategic al președintelui Xi Jinping² la Forumul de la

Davos, unde pleda pentru liberalismul comercial, comerțul fiind o armă eficientă a Beijingului, ca și *loan policy* pentru fosta lume a III-a, deoarece republica „roșie” are statutul de cel mai mare creditor al S.U.A., evoluție care nu credem că, fusese postulată de reformatorul Deng Xiaoping, după sfârșitul târziu al sângeroasei *revoluții culturale*. Ceea ce este interesant în această retorică se definește prin acceptarea chineză a „omului de la Davos”, *finanțist globalist*, partizan al „laissez faire laissez passe”, cum era denumit de regretatul profesor american, Samuel Huntington, părintele teoriilor „ciocnirii civilizațiilor” și „celor trei valuri ale democratizării”, desigur în acord cu modelul economiei sociale de piață *a la chinoise*, unde capitalul de stat este un fapt geoeconomic, iar miliardarii sunt controlați eficient, fără a se debușa într-o oligarhizare precum în Rusia vecină.

Dacă am amintit de platforma ideilor de la Davos, trebuie să amintim că actuala administrație Donald Trump a fost reprezentată de singurul reprezentant la vârf *internaționalist* globalist, Anthony Scaramucci, director al Casei Albe pentru relații publice și afaceri interguvernamentale, autorul unei cărți de succes care „umanizează” capitalismul extins prin investiții și dinamică bancară (*Goodbye Gordon Gekko: How to Find Fortune Without Losing Your Soul*, 2010), ce prezintă o antiteză la dictonul de putere al

¹Richard O'Brien, *Global Financial Integration: The End of Geography*, Council of Foreign Relations Press, 1992

²Xi Jinping, *The Governance of China*, Beijing, 2015

personajului legendar din filmul *Wall Street*, realizat în anul 1987, interpretat de Michael Douglas care avea repetiția existențială: „lăcomia este bună”. În anul 1985, volumul coordonat de Vasile Secăreș, *Despre pace și război în era nucleară*, în studiul cercetătorului militar, Cornel Codiță se vorbea despre *arms race* și „mondializarea” transferului de armament, sintagmă de inspirație franceză care arăta globalizarea fenomenului militar, în faza terminală de Război Rece, generatoare de o nouă generație de *war lords*, *războaie asimetrice* și *hibride*, ultimul concept determinat de evenimentele din Ucraina, din anul 2014, fiind cristalizate prin „doctrina Gherasimov”, după numele șefului Marelui Stat Major al Armatei Federației Ruse. Dincolo de accepția aceasta de extensie a conflictelor *manu militari* prin *banalitatea războaielor etnice* din fostul spațiu iugoslav și „străinătatea apropiată” a arealului sovietic, *globalizarea* am asociat-o încă în anii de facultate cu sistemul financiar internațional de la Bretton – Woods, activității FMI, Băncii Mondiale și libera convertibilitate a dolarului care îl determina pe fostul titular de la Quai d’Orsay, Hubert Vedrine să vorbească în plin unilateralism intervenționist „irakian” al administrației George W. Bush de o *hiperpuissance*, sau determinanța formulei strategice de *Uberpower* emisă de politologul german, Joseff Joffe.

Pentru a înțelege conținutul structural al sistemului relațiilor internaționale pe perioada cuprinsă între căderea totalitarismului comunist și emergența terorismului global „internaționalizat” – configurată de evenimentele de la 11 septembrie 2001 din S.U.A. și al doilea conflict militar din

Golful Persic – sau a *stării postcriză* după „neocraful financiar” al anului 2008, trebuie să fixăm tipul acesta de analiză strategică pe un triplu suport metodologic: *istorico-regresiv, comparativ și prospectiv*.

Reorganizarea sistemului internațional la începutul secolului XXI, a fost un fapt social cu determinații extrem de dinamice, din acest proces detașându-se *reașezarea structurilor de putere mondiale* care au depășit liniile paradigmatică dictate de efectele celui de-al doilea război mondial, coordonate subsumate bipolarității de sistem modelate ca *power politics/Machtpolitik* de opozabilitatea superputerilor Războiului Rece, SUA rămânând *the lonely superpower*, după remarca politologului „celor trei valuri de democratizare”, regretatul Samuel Huntington. În ciuda declinului economic relativ, SUA au pulsat globalizarea economică prin actorii *geoeconomiei*, ca firmele, marile companii transnaționale *joint venture*, dar și datorită *soft power* sau *smart power*, termeni geoculturali emiși de profesorul Joseph Nye S. Jr. prin prisma iradierii limbii engleze, democrației reprezentative și a *omului hollywoodian* contrapus aceluia *homo sovieticus* descris de Al Zinoviev.

De asemenea, o anumită „necunoscută” sau fluiditate a structurării de putere „*globalizate*” în politica mondială afectează subiecte de referință pentru relațiile internaționale contemporane: aranjamentele de securitate, *noi alianțe* și modalitățile de securizare, strategiile statale, instituțiile internaționale, rezultatele globalizării – rețeaua interacțiunilor care transgresează granițele și așezarea societății mondiale în tiparele economiei mondiale – precum și „noua

geografie” a conflictelor, (re)dimensionări ale războiului (identitar, pentru resurse).

În consonanță cu această problematică **reorganizarea sistemului** plurinațional *postwesthalian*, nereductibil doar la statocentrism, înregistrează câteva determinații concrete inserabile analizei: orientarea economiei globale (o nouă *economie univers*, după sintagma școlii istorice și sociologice franceze de la „Annales”³) dinamismul geoeconomiei sistemului mondial, difuzia globalizării – proces multidimensional în sfera politică, militară, economică, evoluția alianțelor politico – militare tradiționale și recente, noi aliniamente ideologice (vezi cazul islamismului radical ca teologie / teocrație politică, denumit în unele analize *noul totalitarism* în relațiile internaționale), modificarea raporturilor dintre marile puteri: S.U.A., Japonia, China, Federația Rusă, blocul U.E.(actorii majori ai comunității europene – Germania, Franța, Marea Britanie, Italia) prin dezechilibrarea stabilității hegemonice clasice dezvoltate de relația URSS -SUA din perioada de *blocus* a Războiului Rece, revoluția în afacerile militare definită prin descentralizarea fenomenului agregării armate.

³ Tendință de cercetare interdisciplinară (intersectabilă cu orientarea Școlii de la Geneva, reprezentată de Jean Piaget) a dezvoltării societății umane prin apelul la un registru științific complementar, demers racordat la *istoria totală* și *gramatica civilizațiilor* (Fernand Braudel), evoluția *mentalităților* (Pierre Chaunu, Jean Delumeau), modificarea *axiologiei* unei epoci: *pentru un alt ev mediu* (Jacques Le Goff), cercetarea *microistoriilor* (Emmanuel Le Roy Ladurie). Pentru explorarea paradigmei puterii contemporane, relevante sunt –în cadrul *spiritului de la Annales*- studiile strategice elaborate de Herve Coutau Begarie, *Traite de strategie*, Paris Institut de Strategie Comparee, 1999, unul din exponenții *geopoliticii structuraliste* întemeiate de Yves Lacoste.

La nivel paradigmatic, **nivelele de interdependență** s-au amplificat (operabilitatea fenomenului „pânzei de păianjen” descris de teoreticianul pluralist, Michael Banks și profesorul Robert Reich, secretarul de Stat pentru Muncă în prima administrație Bill Clinton) prin multiplicarea relațiilor transnaționale contemporane (de exemplu cultura *share holders*, configurarea unei „*conștiințe mondiale*”, predicate de gânditorul neoconservator, Daniel Patrick Moynihan, sau autarhia imposibilă a statelor democratice față de amenințările terorismului internațional, războiului informatic sau cybercrimei, cu precădere în era post – World Trade Center/11 septembrie 2001).

După șocul decomunizării Europei de Est și dispariția bipolarității rigide politico-militare și ideologice între Est și Vest, **sursele interdependențelor** în sistem s-au definit și prin investițiile unor actori transnaționali, ajutoarele externe acordate de state sau organizații internaționale (Banca Mondială, F.M.I.) bazate pe raportul creditor-debitor, iar globalizarea se constituie într-un fenomen cu dimensiuni multiple încadrabile în registrul militar, cadrul puterii „soft” culturale, mondializării fluxurilor financiare. **Interdependențele** s-au multiplicat astfel încât astăzi, Panama adoptă și euro ca monedă internă, iar un fost stat din Pactul de la Varșovia, și *maverick* al Războiului Rece în era Johnson – Nixon, ca România trimite nava-amiral, fregata „Regele Ferdinand” să combată sub egida U.E. pirateria somaleză în largul Golfului Aden, aspecte de neconceput în urmă cu două decade, pe finalul Războiului Rece, și în perioada accelerării destructurării U.R.S.S. (1989 – 1991), ca actor al „*globalizării*” *comuniste*,

datorită extinderii patternului **revoluției mondiale**.

Într-un domeniu particular al sistemului mondial, **comunicarea internațională** și-a îmbogățit conținuturile prin anumite *tipuri de reacții* ca „imperialismul cultural”, ofensiva religioasă⁴ (*fundamentalismele*) ruptura Centru – Periferie (diferită de contestările din anii '60 – '70), neocolonialism (clivajul Nord-Sud), *leadership-ul* moral și intelectual, *neomedievalism* (existența unor „insule” civilizate în mijlocul violenței omniprezente), dar în *substanța modelatoare a relațiilor internaționale contemporane*, putem afirma că *centrele de putere*, acele străvechi „Machtzentrum” rankene, reprezintă factori ordonatori, înzestrați cu atribute de gestionare derivate din capacitatea enunțată de cercetătorul Robert Dahl, aceea de a-i face pe alții ceea ce în mod normal nu ar face.

Uneori *comunicarea internațională* aduce alături *foști inamici*, cum este recentul *triumvirat extrem –oriental* un *Asia Trio* i-am spune noi, care ar configura o nouă identitate asiatică, prin reuniunea sino-coreeano-japoneză de la Seul (2015), organizată după conferința de la Beijing (2012), format animat de premierul nipon, Shinzo Abe și fosta președintă a Coreii de Sud, Park Geun Hye.

Globalizarea a determinat o *nouă ordine mondială*, termen folosit de președintele George H.W. Bush în timpul primului război din Golf, iar acela a fost un *timp al comunicațiilor*, când tema războiului „live” proiectată de CNN a arătat o „lume fără frontiere”, învingându-se decretul școlii geopolitice franceze

Herodote, conduse de Yves Lacoste care clamase principiul sacrosant social „harta vorbește”, dicton strategic generator de conflict.

Sfârșitul istoriei anunțată de futurologul Francis Fukuyama remarca, în plin an revoluționar 1989 pentru „lumea comunistă”, *the end of ideology*, deoarece liberalismul clasic centrat pe drepturile și „necesitățile” cetățeanului, triumful economiei de piață vor fi coordonatele fundamentale de evoluție pe cartarea politică, un nou *mapping* de la Vest la Est și de la Nord la Sud.

Războiul Rece, ca sursă de conflict a fost înlocuit de *conflictul civilizațiilor* adus în avanscenă de specialistul în relațiile civili – militari, Samuel Huntington, care depășise borna sociostructuralității bazei de civilizație a istoricului Arnold Toynbee sau a profesorului norvegian, Stein Rokkan care pledaseră pentru „coexistența pașnică” a celor opt mari civilizații.

Celebrul diplomat și analist, Richard N. Haas a vorbit de o *lume nonpolară* care avansează o pleiadă de actori *nonstatali* reprezentați de companiile multinaționale, ca actori transnaționali, construindu-se o *ordine nonpolară* dominată însă de o anarhie „organică” la scară **globalizată**. După sfârșitul Războiului Rece, contracțiile lumii contemporane legate de imigrare, proliferare armată necontrolată, absența/neaplicarea reglementărilor financiare au condus la apariția unor fenomene de **geolocalizare** crezute demult apuse ca protecționismul, autarhia economică, izolaționismul strategic.

Astăzi, există o incertitudine ridicată cu referire la viitoarele capacități

⁴ Constantin Buchet, *Religie și putere în relațiile internaționale contemporane*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998.

de gestionare, reacții politico – militare și strategii de diplomație proactivă – mai ales după noua „*frontieră strategică a relațiilor internaționale*” descrisă de 11 septembrie 2001 – care ar încerca să facă solvabil „vidul de securitate” postwestphalian al epocii „inamicului față în față” pe care îl sesizează analizele de specialitate în dezvoltarea teoretică despre *rețelele asimetrice* cu Al Qaeda, sau ISIS, ca modele ale violenței generalizate, globalizării terorii accentuate de *noua intrare a Periferiei în zona Centrului*.

Prin prisma reflecției clasice emise de politologul francez Raymond Aron, monopolul violenței legitime organizate de state a fost erodat de *transnaționalizarea* și „*privatizarea*” forțelor armate, dar și de acțiunea incisivă a actorilor nestatali (de exemplu, celulele teroriste ca *Al Qaeda*, *Gama-al-Islamyia*, sau „*arabii balcanici*”, *negritudinea islamică radicală*, ca gruparea nigeriană Ansar), definiți în multe cazuri ca *antistatul*, *substatul*, sau puterea *rețelelor* configurată de ONG globale, ca Greenpeace care îngenunchează simbolic mari puteri, ca Franța prin criza „clasică” Rainbow Warrior, ori corporații precum Royal Dutch Shell prin boicotarea unor platforme petroliere din Marea Nordului .

Justificările ideologice, fanatismul religios sau consensul democratic cer o anumită semantică politico-diplomatică care să proiecteze *imagini* receptate de grupuri, comunități socio-umane, în strânsă legătură cu *mecanismele de legitimare a puterii* într-un cadru social intern omogen (națiune, minoritate, grup de presiune), externalizate la nivelul sistemului internațional contemporan prin *state radicale*, *infractoare*, *teroriste*, „*șacal*” sau indezirabile pentru agenda democra-

tizării moderne după căderea comunismului.

Astfel, perceperea Războiului din Golf (1990-1991) ca o replică la a doua conflagrație mondială (când s-a afirmat că Irakul mai avea puțin până la crearea bombei nucleare), comparația regimului totalitar al lui Saddam Hussein cu național – socialismul hitlerist, sfârșitul *războiului civil mondial* definit prin colapsul Uniunii Sovietice, sau *amurgul secolului XXI* odată cu prăbușirea „turnurilor gemene”, ca sindromul World Trade Center-Pearl Harbour, sugerează substanța cu privire la noul tip de relații internaționale, determinat de *ruperea unor regularități, constanțe, permanențe* în sistem.

Înlocuirea strategică a sistemului comunist și a factorului de putere sovietic de către Islam (un nou „*imperium mundi*”?), deși fără *unitate* geopolitică, dar cu tendințe constante de cristalizare într-un bloc autonom, cel puțin în varianta sunnită, mișcare grevată de pluralitatea *islamismelor politice* – arab, persan, indonezian, pakistanez/indian, turc – sunt procese care nu se înscriu în structura unei constante organice ciclice de creștere strategică (deși multe analize occidentale susțin aserțiunea de mai sus), sau a unei funcționalități politice perfecte și raționalități sociale a lumii islamice, ca axă de putere determinantă în mediului internațional, într-o *lume postamericană*. Judecata de putere pentru islamitățile statale, decelabile prin proporția internă majoritar musulmană, nu se poate corela și armoniza cu tema *puterii agregate*, sintagmă pe care o propunem pentru a contura desenul unor alianțe și alăturări ale țărilor islamice, ordonări economice sau influențe globale, dincolo de sistemul Organizației Conferinței Islamice, ca pol unificator

instituțional al statelor de la fațada atlantică euroafricană la Pacificului arhipelagului indonezian, comunitate care reacționează la globalizare, ca model occidental definit prin extensia democrației și *market economy*.

Fracturile lumii arabo – islamice sunt suficiente și evidente în desfășurarea complexului mondial de putere: conflicte intermusulmane (Iran – Irak⁵, chestiunea iemeniților în Egipt, problema kurdă), litigiile interarabe în zona dintre Golf și Mediterana, absența unui „Piemont” arabo – islamist (ca nucleu de unificare), liant al unității și frăției „comunității islamice internaționale” (Mohammad Iqbal, filozof pakistanez interbelic), disputele centrelor de putere arabe cu axa musulmană nearabă (Iran, Turcia, Indonezia, Pakistan, republicile central-asiatice), antagonismele confesionale sunniți-șiiți, mozaicul statal și lipsa unei concertări reale a jucătorilor strategici – Egiptul socialist, monarhia saudită, Iranul islamist-revoluționar, puterea nucleară pakistaneză, pozițiile specifice ale statelor pivotale – Maroc, Siria, Iordania și ale „*rogue states*” (țări infractoare): Irak (până în 2003) și Libia (era sultanismului ghaddafist). *Globalizarea* percepută și ca un *avans al Occidentului* a generat paralelismul sistemelor de securitate din „Proche Orient”: *pax siriana*, până la catastrofa umanitară provocată administrația alawită Al Assad, Comunitatea de Apărare a Golfului, autonomia sistemului politico-militar al Africii de Nord arabe

⁵Vizita istorică a fostului președinte Mahmoud Ahmadinejad (martie 2008) la Bagdad a adus relații politice concrete la nivel înalt după conflictul dintre republica șiiită iraniană și Irakul politic sunnit (deși aici se găsește o majoritate arabă șiiită), deși *coaliția internațională pentru criza siriană* grupează natural doar state sunnite.

(Maghrebul și Mashrekul). Fricțiunile turco-siriene bazate pe problematica conflictului intern din singura republică baasă rămasă în structura eșichierului politic al Orientului Mijlociu, ne arată pe de o parte viziunea *neotomanistă* a Ankarăi de recuperare a influenței în fostul spațiu imperial prin strategia *profunzimii strategice* emisă de diplomatul și fostul lider al diplomației de la Ankara, Ahmet Davutoglu, dar și tendința Damascului de a descuraja concertarea N.A.T.O. pentru intervenția împotriva regimului Assad, ceea ce pe *fondul globalizării* și democratizării relațiilor internaționale ne arată reacții dure în spațiile neoccidentale.

Coeziunea axei arabo-islamiste – clamată mitic și mesianic de regretatul profesor Samuel Huntington – în celebra teză a *clash-ului civilizațiilor* este diluată și de eficiența redusă a regionalismului arab, prin progresele modeste ale Uniunii Maghrebului Arab, Consiliului de Cooperare al Golfului Persic, sau solidaritatea internațională relativă a Islamului în cadrul Organizației Conferinței Islamice – O.C.I., cu excepția notabilă a abordării problemei palestiniene, unde convergența sprijinului s-a realizat în formatele multor reuniuni ale O.C.I. .

Consecințele regionale și sociale ale *primăverii arabe* – o adevărată *Jacquerie* a regiunii, care să conteste *rolul marginal* al *arabității* în sistemul de putere *globalizat* – ne arată că procesele democratice reflectate de alegerile prezidențiale din Egipt (iunie 2012) aduc la conducere în spațiul arab pentru prima dată un președinte care provine dintr-o mișcare islamistă, tradiționalist- radicală în așezarea *shariei* la baza societății și proiecția constituțională a legii islamice. Venirea la putere în locul tronului

„faraonic”, a liderului Frăției Musulmane, Mohamed Morsi a generat posibilitatea unor regrupări interesante ale *frontului islamic*, dacă avem în vedere intenția acestuia de a relua relațiile cu Republica Islamică Iran, ruptură datorată echilibrului strategic determinat de regimurile laice militariste Sadat și Mubarak, aspect de orientare externă la care se adaugă un posibil *protectorat* pentru mișcările de tip Hamas. Posibila scoatere a Egiptului din matricea de securitate construită de S.U.A. în Orientul Mijlociu, prin tatonarea strănerii legăturilor cu R.P. Chineză și republica islamică iraniană a părut un scenariu prospectiv plauzibil împotriva *globalizării securității și indivizibilității securității „lumii libere”*, deși voiajul diplomatic al președintelui M. Morsi (august 2012), s-a limitat la predarea de ștafetă a președinției Mișcării Statelor Nealiniate către regimul de la Teheran, legitimându-se politica represivă împotriva „revoluției verzi” studențești din anul 2009, de către puterea politică rezultată prin alegeri libere la Cairo după primăvara arabă (2011 – 2012).

Mai mult, în matricea de securitate a Orientului Apropiat și a sectorului tradițional al Mediteranei orientale, Egiptul condus de o administrație prezidențială Morsi (2012), nu a putut releva un fenomen de coabitare cu factorul militar, în condițiile aprecierilor fostului președinte Obama privind moderația postelectorală a fostei mișcări islamiste ilegaliste din era Sadat - Mubarak, acest dispozitiv nou de putere neputând continua relația de securitate cu S.U.A. din anii regimurilor autocratice militariste (linia Maher), parteneriat care reprezenta cheia stabilității din zonă. Câștigarea alegerilor în *țara piramidelor* de către fostul șef al armatei,

Abdel Fatah El-Sissi (2014) arată că, *sociostructuralitatea puterii politice* în statele laicizate din aria musulmană maghrebiană este legată de opțiunea populației de a repudia *algerizarea*, adică pericolul *integrismului islamic* venit la putere prin alegeri parlamentare, iar aceste state pot determina *complexe de modernizare* prin „dictaturi de dezvoltare”, dar nu pot primi organic *democrația parlamentară de factură vest-europeană*, receptată ca un *stat importat* al fostelor metropole.

Spre deosebire de tendințele de renovare timidă ale *Primăverii de la Damasc*, prin măsurile limitate ale președintelui B. Al Assad din anii 2002-2003, tendință stopată de aparatul politic baas și serviciile secrete, cu o derivă *autoritară personală* care definește paradigma conflictului civil sirian (2012-2017), Iordania monarhică a modificat sistemul de numire al premierului, demnitate nominalizată de Parlamentul de la Amman (februarie 2013), spre deosebire de era regelui Hussein, când prerogativa deriva din suzeranitatea maximală a casei hașemite, cu o suveranitate care aducea aminte de era califului absolut, ceea ce arată o anumită *sincronie democratică*, desigur cu accente limitate.

Ne exprimăm convingerea că, nu vom cunoaște conturul tensionat al unui *neomedievalism islamist* actualizant al clivajului Occident-Islam -posterior *anului o mie și timpului catedralelor* ca repere ale *Dark Age*- care să fundamenteze un front radical de state prin inițiativele unor regimuri politice de factură teocratică, după modelul unei revoluții islamice de tip iranian capabile să umple golul marcat de dispariția autocrațiilor laice ce „conservau” stabilitatea zonală și creaseră un sistem

concentraționar pentru liderii fanatici care promovau teza statului islamic pur. Acest *praxis de putere* aducea aminte în percepția occidentală frisonul loviturii date de ayatollahul Komeini în anul 1979, acțiune asociată sindromului ostaticilor americani (1981) în mentalul colectiv din democrațiile vest-europene și S.U.A.

Ecuatia socială a spațiului arab trebuie să cunoască o integrare amplă a tinerilor în câmpul muncii, deoarece în timpul izbucnirii *revoluției de iasomie tunisiene*, flagelul șomajului afecta aproape șaptezeci la sută din totalul populației care avea vârsta de până la 30 de ani, iar acest proces generează o instabilitate care poate genera chiar revolte islamiste, deoarece *noii integriști* stăpânesc tehnicile de comunicare în rețea de tip twitter – *globalizarea comunicațională* a dezvoltat chiar o *revoluție twitter* – sau propagandă electronică ancorată în lumea virtuală, dezvoltându-se chiar rudimente de politici sociale cu iz populist.

Putem decela o posibilă *verticală radicală a puterii* în lumea islamică, cu o așezare piramidală în vârful căreia găsim republica islamică a Iranului, cu o strategie nucleară controlată de acordul internațional, dar fără prezența notabilă a exercițiului diplomației atomice în cadrul multilateral, pe linia mediană putem identifica variabila *tentației integriste* dezvoltate de reprezentanții celei de-a doua generații de tigri/dragoni asiatici, Malaysia și Indonezia, iar la bază rămân actori arabi fluizi, din perspectiva comportamentului de putere, cum ar fi Arabia Saudită, țară retrasă din sistemul bazelor americane din Golf, unde accentul se mută pe locația geostrategică a Qatarului, sau Siria, stat baas singularizat cu profil de terorism intern și *criză*

prelungită, considerat stabilizator pe perioada anilor 90, în comparație cu fratele ideologic vitreg, Irakul condus de Saddam Hussein.

În spațiul Orientului Mijlociu, credem că există și un *radicalism de putere* promovat de Arabia Saudită, ca un hegemon/lider al lumii arabe în disputa tradițională cu monarhiile rivale dinastiei Saud, cum a fost cazul rivalității istorice cu Iordania hașemită, și conflictele locale circumscrise logicii supremației *ideii monarhice arabesaudite*, ca singura formă simbolică suzerană prin care a încercat să înglobeze micile califate și emirate din Golf, considerate creații artificiale ale metropolei engleze. Pe această linie de reacție ofensivă, Ryadhul a contracarat și așa-zisele *state arabe progresiste* – denumire impusă în limbajul internațional, în anii 70-80- legate de tipul de guvernare și modelare societală al partidelor baas – arabe socialiste, prin exercițiul de putere al Irakului, Siriei sau proiecția neonasseristă a Egiptului.

La rigoare, prin statura sa simbolică de *Meccă* a arabilor musulmani, monarhia saudită încearcă să-și aroge rolul de lider al sunniților de pe glob, deoarece, republica teocratică iraniană se erijează în protectorul comunităților šiite, inclusiv în sânul grupurilor arabofone care aparțin confesiunii *shia*, iar divergențele religioase sunt dublate de natura strategică a antagonismului saudio-persan. *Dinamica strategică* și *elementele confesionale* concentrează potențialul unei alinieri de tipul alawiți, cu leadership la Damasc și Iranul teocratic, alăturare efectuată pe baze šiite pentru contracția de putere a Israelului, stimulată prin sprijinul Hezbollahului proiranian, ceea ce ar putea explica invitarea Teheranului la complexul

diplomatic pentru *criza siriană*, prin vocea emisarului O.N.U. și Ligii Arabe, Kofi Anan (2012).

Acest tablou regional convulsiv al Orientului Mijlociu cuprinde și *contradicții geoeconomice* reliefate de lupta concernelor latine Repsol – Spania și Agip, Elf – Italia pentru Libia pe fundalul anarhiei luptelor milițiilor din Tripolitania și Cirenaica, dar și trasarea sferelor de influență pentru exploatarea resurselor gazeifere din Bazinul Levantin – codificate datorită imensității pungii de gaz marine Leviathan – limitrof fațadei siriene și unde interesele marilor puteri ca Franța, Germania, S.U.A., Rusia, China sunt uriașe, în primul rând datorită unei rute de alimentare europene, care să ocolească hegemonia GAZPROM.

Reîntoarcerea la un *tribalism al Africii Negre* configurat de conflictele interne ale anilor 90, din Somalia, Liberia, Rwanda – bazat pe cartografierea și *inventarea* unor „națiuni” de către coloniștii belgieni – ne arată o *piramidă a puterii continentale*, în care necesitatea proiecției puterii este o *necesitate stringentă*, derivată ideatic din celebra piramidă a necesităților lui Maslow. Pe teatrul african putem identifica *linii de confruntare* între Nigeria britanofonă și statele francofone care o încercuiesc: Ciad, Benin, Camerun, la care se adaugă Nigerul profrancez, sau un nod conflictual pe *aria Marilor Lacuri*, model ilustrativ prin criza din Congo-Zair din 1998, când Rwanda, Burundi și Uganda au intervenit pentru a nu fi un nou genocid, dar și ca parte *diagonalei tutsi*, viziune strategică care susține această etnie de către S.U.A., în detrimentul populației *hutu* sprijinite de Franța, cu precădere în timpul conflictului rwandez.

Setul de *contradicții de putere zonală* în Africa precizat de conturul *încercuirii* Sudanului islamist – militarist de către triada Etiopia – Eritreea – Uganda, tendința Gabonului, Coastei de Fildeș de a evita primatul Senegalului în complexul colonial francofon, clivajul intern din Zair (1995) legat de o *reconquista* a etniei tutsi în „acolada” regională Rwanda-Burundi pe fondul ciocnirii intereselor petroliere franceze și americane din Africa Centrală sunt repere ale unui câmp deschis de *globalizarea economică* după procesul decolonizării. Tendințele *secesioniste* ale provinciilor Katanga și Kivu din cadrul R.D. Congo, cu susținere a piesei esențiale a blocului american, Uganda și micuța Rwandă, mecanism imaginat de axa Kampala-Kigali, cu o contrapondere a Kinshasei bazată pe un *sistem de alianțe* eclectic cu Sudanul, Ciad, Angola, Namibia, Zimbabwe întregesc *banalitatea războiului etnic* și *privatizarea forțelor armate*, ca avataruri distorsionate ale globalizării, deși *politic* implementarea democrației parlamentare occidentale ar fi o soluție pentru stabilizarea regională a „continentului negru”.

Câmpul de putere african a dezvoltat conflictualități pe o *paradigmă* a secesiunilor intrastatale, reconfigurărilor teritoriale, clivajelor etnice (bantu-tutsi în fostul Congo belgian), divergențelor religioase (mahomedanii peul-hausa și minoritarii creștini în Nordul Nigeriei, sau populația coptă munteană și musulmanii din câmpia litorală în Eritreea), politici de confruntare a marilor puteri pentru controlul materiilor prime – lemn, cupru, uraniu, mangan, argint, wolfram, aur, diamante, petrol. De asemenea, strategiile de integrare în complexe cultural-politice filoamericane de către Washington, cum

ar fi cazul Ghanei, Liberiei și salvagardarea dispozitivului francez prin statele – pivotale Camerun, Senegal, Gabon, Cote d'Ivoire au adâncit *dilema de securitate zonală prin interesele de putere globale ale marilor jucători geostrategici*. La această cotă de instabilitate structurală se adaugă eșecul panafricanismului promovat de președintele legendar ghanez Nkrumah, remisia proiectului negritudinii politice asumate liderul senegalez Leopold Sengor sau stadiului limitat de ființare politico-administrativă a unor federații regionale de tip Senegambia, create între cele două țări (1982 – 1990), fenomene care au demonstrat doar o solidaritate formală a foștilor actori colonizați, aspect inserabil și în analiza clasicei organizații – fanion a „Sudului” negru, Organizația Unității Africane, astăzi Uniunea Africană.

Ca expresie practică a *turbulențelor sistemice postcoloniale* africane crizele din Golful Guineei, reliefate de conflictele interne de putere din Sierra Leone și Liberia (anii 90 și 2000), cu dramatismul mișcării refugiaților și a crimelor colective la granița genocidului *ethnic cleansing* de tip rwandez, setul de conflicte zonal este prelungit de antagonismul intern dintre urmașii sclavilor eliberați afro – americani și etniile locale, cu o externalizare în care Ghana și Nigeria (liderul forței africane de interpunere ECOMOG, un *peace – keeping african*) au descurajat dezvoltările zonale ale Liberiei lui Charles Taylor, în antantă strânsă cu fosta Voltă Superioară, Burkina Faso. *Gigantul emergent* african, Nigeria britanofonă a încercat să fie jucătorul determinant în gestionarea crizelor din zona extinsă a Golfului Guineei, printr-o planificare a intervențiilor interafricane, în *spiritul principiului Africa a africanilor*, după exemplul gestionării conflictelor

civile din Liberia și Sierra Leone, unde Abuja a condus trupele de menținere a păcii, sub egida ECOWAS (Comunitatea Economică a Statelor din Africa de Sud-Vest).

Contrațiile de putere ale *continentului negru în era globalizării* și scenariul luptei între *diadohi*, după sfârșitul imperiilor coloniale, a configurat *perimetrul luptei fratricide* între tinerele state decolonizate, iar pentru această aserțiune strategică putem exemplifica prin dinamica sângeroasă a *primului război internațional interafrican*, după limbajul jurnalistic și aserțiunile cancelariilor occidentale, la finele conflictului din Congo, în perioada anilor 1997-2001, posterior cronologic „zairizării” și sfârșitului regimului mareșalului Mobutu, pion politic strategic al S.U.A. în perioada confruntării bipolare.

Necunoscuta Kabila – denumită de noi prin prisma ecuației conducerii în era postzairică (1997 – 1999) – a condus la o *polarizare* sub forma *unor coaliții locale* reunite prin statutul pro – Laurent Kabila, complex politico-militar format din Angola, Zimbabwe, Ciad, Namibia, cu o contrapunere din partea binomului ugando-rwandez, tensiune evocată de intransigențele Conferinței interafricane de la Lusaka (1999) pentru războiul civil din Congo/Zair, receptat ca un *conflict internațional al africanității*, cu valențe de *război mondial al continentului negru* (aserțiune globalizată de cercetătorul Gerard Prunier, *Africa's World War: Congo, the Rwandan Genocide and the Making of a Continental Catastrophe*, Oxford U.P., 2009)

Liniile de fractură intrafricane reprezintă un fenomen real pe lângă sindromul *unui război mondial al țărilor*

africane, deoarece criza apropiată temporal din Republica Central – Africană (2013) a reliefat dorința de hegemonie internă a populației selea, promotoare a unei identități lingvistice sango, ceea ce ne arată *imperialismul etnic* și tendința de puritate rasială, politici aducătoare aminte de genocidul rwandez din anii 90.

De asemenea, **fractura cultural – religioasă** și „tranșeele” între civilizații sunt realități incontestabile ale relațiilor internaționale contemporane, deoarece conceptele de „societate civilă”, „globalizare” nu au relevanță în spațiul „culturilor reacționare” (spre exemplu în arealul islamic), iar pe aceeași coordonată de apreciere, noul „**internaționalism**” instituțional bazat pe regimurile internaționale (reflexate prin gradul superior de instituționalizare și cooperare), sau teza **societății internaționale** nu se regăsesc pe anumite spații geopolitice care ies de sub unele convergențe ale sistemului internațional.

Concertarea de putere și însăși funcționalitatea practică a expresiei de *comunitate internațională* înregistrează unele derapaje substanțiale (cazul „Consiliului de Război” al U.E. privind războiul împotriva terorismului, Londra, octombrie 2001, problema invadării Irakului definită prin disputa „*vechea Europă*” și S.U.A., la începutul anului 2003, prin *atlantizarea Europei de Est*, clivajul nucleului dur franco – german și Grupul de la Vișegrad, în perioada 2016-2017), deoarece „concertul european” al marilor puteri⁶ nu a funcționat în

⁶ Vezi contribuțiile marcante ale unui cercetător emblematic al școlii engleze de relații internaționale, Martin Wight, *Politica de putere*, Chișinău, Editura Arc, 1997, p. 17-89; Pentru condiția paradigmatică a puterii este de referință taxonomia regresivă structurată de analistul

parametrii strategico-diplomatici din perioada clasică a secolului al XIX-lea.

La rigoare, ca termen de referință în disciplina relațiilor internaționale, *centrele de putere* reprezintă *actori statali* majori, care au interese regionale tradiționale în istoria contemporană și sunt definite ca jucători geostrategici **globali**, interesați și implicați în toate aspectele politicii mondiale și se constituie în *unități de analiză pentru globalizare*. Nivelul de analiză al strategiei și obiectivelor centrelor de putere se plasează în conexiune cu *proiecția, maximizarea puterii* acestora și obținerea unui *loc important în ierarhia sistemului internațional contemporan*, uneori cu un drept de regard sau „dictat al marilor puteri”, după reflexia cercetătorului Nicolae Iuga.

Conceptul de *centre de putere* poate fi utilizat și în analiza particulară a unui mediu strategic zonal sau ansamblu geopolitic regional, spre exemplu rolul Japoniei în complexul de securitate al Extremului Orient, statut la care se poate asocia indubitabilul atribut al țării Soarelui Răsare de *jucător geo-economic global* în anii 70-80, perioada miracolului economic nipon, sfârșită prin ciclul recesiunii din era Koizumi.

Structurările majore de putere pot fi definite și prin activitățile organizațiilor internaționale care pot dezvolta obiective de dominanță specifice, cristalizate de exercitarea unor hegemonii regionale, bigemonii sau asigurarea unei stări de securitate optime în contextul geopolitic zonal sau global, iar N.A.T.O. ca instituție de securitate internațională – la rigoare

britanic, autorul conceptului *sistemul internațional de state*.

istorică, o alianță defensivă- demonstrează rolul de modelator al realităților de putere după Războiul Rece, prin modificarea conceptelor strategice determinate de evoluțiile spațiilor decomunizate aflate la *limesul* spațiului de securitate al pactului nord-atlantic, genocidul din Europa de Sud-Est sau terorismului globalizat după 11 septembrie 2001.

Astfel, Uniunea Europeană a trecut de la statutul de asociație de liber schimb și comunitate *economică* la *uniune politică și monetară* (proces analizat în literatura temei unificării continentale de specialistul în probleme comunitare, profesorul Iordan Barbulescu⁷), fenomen de omogenitate structurală care a făcut pe mulți analiști să crediteze *UE* cu statutul de *superputere*, sau actor global în relațiile internaționale contemporane și *putere morală*, după expresia liderului comunitar, Jose Eduardo Barroso.

Pe aceeași linie de analiză, putem încadra și proiectul francez al *Uniunii Mediteraneene* (februarie 2008), ca organizație subregională complementară UE. Viziunea geostrategică a acestei organizații se bazează pe unitatea bazinului mediteranean între Nord și Sud, crearea unui forum instituționalizat (organism executiv: Consiliul Mediteranean, secretariat politic, secretar general) și sentimentul colectiv al apartenenței la „*comunitatea lumii mediteraneene*” a națiunilor de pe ambele maluri ale „*mare nostrum*”.

În fapt, inițiativa președintelui francez, Nicholas Sarkozy expusă la Toulon (7 februarie 2008) se bazează pe

procesul Barcelona, deschis de UE în 1995, prin Dialogul 5+5 la care se raliau statele europene și nord - africane limitrofe zonei și constituirea zonei de cooperare „*Euro-Med*”, dar fostul titular de la Elysee dorea construcția unui arc francez bazat pe tradiția politicii de asociere cu fostele colonii din regiunea Maghreb-Mashrek.

Ținta concretă a acestui organism o reprezintă dezvoltarea și prosperitatea regiunii euromediteraneene, construirea unui spațiu coerent de liber schimb (până în 2010), instituirea unui ajutor de dezvoltare pentru statele din regiunea Africii de Nord arabizate (Maroc, Tunisia, Algeria, Mauritania), sau chiar a unui sistem de securitate.

De asemenea, „*Mediterranean euro-musulmană*”⁸ sau *EurArabia* – retorica politică a consemnat chiar un decupaj geoeconomic, geocultural-instituționalizată sub formula Uniunii Mediteraneene - poate constitui o legătură între popoarele arabe și Israel, un mecanism eficient pentru gestionarea fluxurilor imigrației ilegale din Africa de Nord, o monitorizare mai eficientă a *fenomenului terorist* generat de statele din Maghreb (Algeria, de exemplu) sau *pirateriei maritime regionale*.

În termeni de putere, *axa latină* a UE care grupează Franța, Italia, Spania, Portugalia, cvartet la care se adaugă puterile meridionale est-mediteraneene, Grecia și Cipru urmăresc să echilibreze geopolitic zona euroatlantică și euroafricană, unde „*blocul teuton*” din comunitatea europeană (Germania, Marea Britanie, Suedia, Austria, Finlanda) devine progresiv o componentă politică activă,

⁷ Iordan Barbulescu, *De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, București, Editura Trei, 2001; Idem, *Uniunea Europeană de la economic la politic*, București, Editura Tritonic, 2005.

⁸ Sintagma este utilizată de părintele teoriei reprezentărilor simbolice, geopoliticianul francez Yves Lacoste, *Geopolitique de la Mediteranee*, Paris, Armand Colin, 2006.

mai ales după noile azimuturi ale politicilor fiscal-bugetare în contextul stării de criză continentale și a eurozonei. Mai mult, mentalul instituțional de la Paris nu poate aliena spiritul de ordonare geopolitică continentală cristalizat în perioada interbelică prin *Conferința Danubiană*, proiectul secretarului general al M.A.E. francez, Maurice Paleologue, tema *Uniunii Europene* asertată de Aristide Briand, sau planul lui Andre Tardieu pentru Europa de Sud-Est, contrapunere la *Grossraumwirtschaft* german.

Franța și-a aprofundat rolul de centru de putere referențială în Orientul Mijlociu (datorită vechiului mandat pentru Transiordania și Siria, raporturilor privilegiate cu lumea arabă), statut redimensionat de *formatele regionale multilaterale* de tipul summit-ului cvadipartit de la Damasc (alături de Hexagon au participat Turcia, Siria și Qatarul-septembrie 2008), și încearcă să se erijeze în actorul de forță vest-european din cadrul Parteneriatului Estic al U. E. (Parteneriatul Oriental, denumit de noua administrație F. Hollande, cu reflexii strategice asupra sistemului oriental-insular francez tradițional de alianțe din Europa de Est), sau prin „spiritul de la Versailles” al unei conferințe de tip Rambouillet desfășurată în martie 2017.

Pragmatismul diplomației de la *Quai d’Orsay* se definește prin inițiativa de a implica Turcia în negocierile israeliano-siriene și discuțiile dintre Beirut și Damasc, dar și ideea unei „*alianțe politice*” islamice sub egidă franceză între laica Turcie și regimul Assad (2006-2007), puteri aduse la masa contactelor diplomatice pentru *Orientul Apropiat*, sintagmă istorică pentru strategia externă de putere a Republicii a V-a, deși această

arhitectură de negociere s-a prăbușit prin *războiul civil prelungit sirian* (2011-2017) și „conducerea prin crimă” (ONU) a ultimei dinastii baas din istoria recentă a Orientului Mijlociu.

Acest obiectiv strategic pentru *o politică a Orientului Apropiat* (Proche Orient) este complementar *dimensiunii euromediteraneene* (proiectul politico-instituțional al Uniunii Euromediteraneene) și arată tendința Franței de a deveni un jucător macroregional pe spațiile Mediteranei și Orientului Mijlociu. După alegerile prezidențiale din 2012, ministrul de Externe, Laurent Fabius rămâne fidel crezului de *exelență diplomatică dumasist* (expresie pe care o asociem cu dinamismul ministrului de Externe, Roland Dumas din era Mitterand pentru anul revoluționar 1989, crizele din Iugoslavia și Rwanda), dar și *antantei cordiale* cu Marea Britanie, chiar *post-Brexit*, ca rezultat al cooperării militare și de *intelligence* din timpul crizei libiene și depășirii spiritului Suezului – înfrângererea extraeuropeană a metropolelor continentale – prin logica autonomiei strategice europene proiectată la Saint Malo (1998).

Dinamica politicii de putere – *politique du pouvoir* – franceze în fostele spații africane a cuprins conceptul strategic de *Francafrica* aparent dezavuat prin discursul de la Dakar (toamna lui 2012), al președintelui Francois Hollande, care sugera o egalitate suverană între metropolă și fostele colonii, posibil în sensul simetriei cu acordurile de la Lome încheiate între tinerele state decolonizate, dar intervenția Parisului din Mali, confirmă presiunea puterii *bleu* reprezentată de factorul militar, a serviciilor de informații și a cercurilor din industria de armament.

Pe teatrul strategic african, regăsim deziderate de putere și influențe sub semnul „*pragmatismului portughez*” prin care Lisabona a creat o *Comunitate a popoarelor de limbă portugheză*, compusă din fostele sale colonii: Mozambic, Angola, Guineea Bissau, Sao Tome, Capul Verde. Iar ca desen instituțional și structură de putere regională, fosta *Organizație a Unității Africane* s-a transformat în *Uniunea Africană* (prin summitul de la Durban, 2002) care a elaborat o strategie comună cu UE (2005) pentru pace și securitate, edificarea drepturilor omului, creștere economică, dezvoltarea comerțului, dezvoltare umană, toate aceste teme fiind sub semnul unui coparteneriat interregional. Prin această acțiune s-a încercat depășirea efectelor târzii ale decolonizării europene și „istoria unei supremații”⁹, ca reprezentare simbolică a clivajului Nord (Metropolă) – Sud (Colonie).

Pe formate de putere instituțională, putem detecta o *identitate europeană* (un nou europenism strategic și diplomatic) sub forma *mecanismului E3+3* (trei state majore europene – Marea Britanie, Germania, Franța și marile puteri extracontinentale, Rusia, R.P. Chineză, S.U.A.), ca structură de negociere, spre exemplu, pentru dinamica dosarului iranian (septembrie 2009). Diplomația temei nucleare iraniene a desfășurat o microarhitectură *globalizată* prin sistemul *P5+1*, care relevă participarea integrală a celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate, la care se adaugă și prezența unei mari puteri economico-diplomatice, Germania, deși se pare că,

Teheranul dezvoltă o cooperare minimală în cadrul formatului special specific Agenției Internaționale pentru Energie Atomică. Palierul de putere al Extremului Orient a încercat să descrie proiectul unei *comunități est-asiatice*¹⁰ –după modelul U.E.- construcție ideatică articulată pe viziunea fostului prim ministru nipon, Yukio Hatayama, critic al **globalismului** S.U.A. și partizan al reconcilierii cu Beijingul. Din unghiul de evaluare practică al acestei posibile arhitecturi zonale, *Uniunea Asiatică* – propusă de Japonia R.P. Chineze, acceptate și de liderul sinocentric Xi Jinping – ar putea crea un bloc regional omogen, cu tendința de extensie spre Coreea de Sud, favorabilă acestui curent identitar prin pozițiile fostului președinte Lee Myung Bak, deși litigiile naval-insulare sino – nipone recente au înghețat această alăturare asiatică.

Centrele de putere, ca actori globalizanți cu interese proiectate pe tabloul strategic mondial, au tendința constantă de *alăturare* a unor *state pivotale* sau *aliați minori*, în raport cu dispozitivul geoeconomic și politico-militare al puterii de referință. În dinamica acestei ipoteze de lucru asertate de noi, putem preciza lucrările conferinței intitulate printr-o expresie jurnalistică „*three amigos summit*” (2009), prin care administrația Obama a încercat concilierea **globalizată** a relațiilor cu lumea latino-americană, deoarece în profilul liderilor filoamericani din ultimele două decade, îi găsim doar pe *caudillo* Carlos Menem, președintele Argentinei și inamicul *cartelului drogurilor de la Medellin* (grup de

⁹ Sophie Bessis, *Occidentul și ceilalți. Istoria unei supremații*, București, Editura Runa, 2004, p. 9-177.

¹⁰ Constantin Buchet, *op.cit.*, p.68; Masakazu Yamazaki, *Asia, a civilization in the Making*, în „Foreign Affairs”, July-August, 1996, p. 106.

presiune politică și pol narcoterorist internațional), fostul lider Alvaro Uribe.

Sociostructuralitatea conceptului „centru de putere” implică și un fenomen determinat prin *revizionismul de putere*, care în istoria recentă și memoria colectivă a comunității internaționale a consemnat reunificarea germană, și strategia activistă a cercurilor de decizie berlineze de a renova *soft* sintagmele tradiționale *hard* germane ca **Schwerpunkt globalizant: Drang nach Osten**, linia de expansiune *Berlin-Bagdad*, sau *Mitteleuropa* de inspirație intelectuală naumanniană.

Într-un alt registru geostrategic, „țara soarelui răsare” a refăcut conturul geoeconomic al *marii sfere de coprosperitate asiatică* în contextul **triadei globalizante SUA – UE – Japonia**, proiectând modelul succesului economic pentru cele două generații de tigri asiatici, sub forma concernului industrial expansiv, *zaibatsu*, formulă asimilată de statele invadate în timpul războiului de armată imperială niponă în cafrul strategic al mării sfere de coprosperitate gândite de școala geopolitică colonială, în detrimentul școlii siberiene, fidele expansiunii teritoriale.

Ecuția strategică complexă în era post-Război Rece se modelează prin definirea relațiilor de putere dintre actorii majori – *marile puteri*, în accepția istoriografică și politologică – și microactorii regionali, *Europa Centrală și de Est* reprezentând o zonă fertilă în analiză pentru această paradigmă istorică, mai ales prin reacțiile *noii Europe* în tema imigrației și reformelor constituționale. Complexul de putere central și est-european s-a conturat prin încercările elitelor locale de a ieși din dilema securității definită de vidul strategic determinat de căderea U.R.S.S. și

dizolvarea sistemului ordonator în relațiile din interiorul blocului răsăritean, reprezentat de către Organizația Tratatului de la Varșovia și *cămașa lui Nessus* a pieței autarhice guvernate de C.O.M.E.C.O.N./C.A.E.R.

Această linie de analiză se reflectă prin poziția României postrevoluționare care s-a implicat sectorial în gestionarea crizei din Irak, ca parte a unei *crize globale* – de partea coaliției internaționale împotriva agresiunii regimului Saddam Hussein asupra emiratului Kuweit – deși, formal încă era membră a Pactului de la Varșovia, un aranjament de securitate aflat în diluție accelerată după prima criză a Golfului (1990-1991), și implicarea minoră U.R.S.S. în mecanismele diplomatice generate de invazia micului emirat de trupele regimului baas de la Bagdad.

Astfel, dilema de securitate precizată de noi mai sus, reprezenta un moment de definire a statutului de putere al țărilor est-europene, prin demersurile de adoptare a procedurii de invitare la negocierile de aderare în structura alianței nord-atlantice. Prin acest act cu valoare politică și geostrategică, leadership-ul Europei de Est a încercat să obțină de la „Occident” (blocul vest-european și S.U.A.) necesarele și mult doritele *garanții de securitate* față de spiritul agresiv și anexionist al Moscovei, opțiune avansată regresiv de aceste state în perioada expansionismului nazist (1936-1939), repere politico – diplomatice într-o lume „globalizată”.

La rigoare, avem în fața cercetării arhitecturii de putere a regiunii răsăritene o *serie istorică* marcată de febrilitatea întemeierii unor formule de securitate cu rol de *siguranță zonală* (în limbajul politico-diplomatic utilizat de corifeii

dreptului internațional românesc interbelic, ca Nicolae Dașcovici, Radu Meitani, Vespasian Pella), sub incidența factuală a prevederilor Acordului trilateral al Micii Înțelegeri, sau convergenței rețelei de acorduri a Parisului din cadrul *sistemului insular* – sau *continental* – francez de alianțe în Estul Europei.

Dincolo de idealismul și substratul utopic, proiectul *abatelui Saint Pierre* face apel la o uniune juridică, instituțională rezultată din cooperarea statelor europene, dincolo de profilul lor de putere, ceea ce reprezintă o primă *idee de globalizare a spațiului continental*. Conceptul de stat cu dimensiunea politică „națională” (în era feudală termenul de „natio” reprezenta un sens social) și de putere reflectat în Evul Mediu occidental sub forma *Imperium* (imperiu, putere) *civitas* (stat - cetate), *respublica* (lucru public) a fost un structuralism surprins cu precizie de Jean Bodin (1576) în lucrarea *Șapte cărți ale Republicii*.

Utilitarismul Aufklärungului german și raționalismul iluminismului francez au modelat centrele de putere ca state-națiune¹¹, pe baza principiului „națiunii unice și indivizibile” ,dincolo de ierarhii sau stări sociale, un obiectiv politic al Revoluției franceze (1789), un *model global inter-gentes* pentru relațiile internaționale moderne.

Învățăatul florentin Francesco Guicciardini (1483-1540) a propus o deteocratizare a spațiului italian eliberată de „barbari și preoții scelerăți” (Istoria Italiei), în contextul procesului de unificare al Peninsulei, denumit în perioada

garibaldiană fenomenul politic al *Risorgimento*.

Dacă Leviathanul (1551) lui Thomas Hobbes expunea apologia monarhiei absolute ca unitate de putere referențială a sistemului insterstatat, după John Locke (1652-1704), părintele teoriei contractualiste Europa modernă ar trebui să fie o comunitate de „societăți civile” antiabsolutiste, o *rețea globală de guvernăminte bazate pe „rule of law”*.

Timpul istoric al scrierii acestor tratate de guvernământ politic de **extindere globală**, cu abordare a statutului extern de putere din perioada medievală și zorii epocii moderne va fi analizat de corifeii disciplinei relațiilor internaționale în secolul XX, printr-o adevărată „istoriografie a problemei”, ca parte regresivă a teoriei relațiilor internaționale.

„Era insurecțiilor” și „secolul naționalităților”, veacul al XIX – lea a cunoscut teorii politice despre *puterea globală* care omogenizau perspectiva liberală asupra construcției statale, însă timpul istoric de referință postula și opțiuni hegemonice în acord cu sintagme de expansiune politico – militară, ca „simțul spațiului” sau „politica mondială” (Weltpolitik).

În acest cadru de analiză, putem integra pentru prima formă de abordare, contribuțiile sociologului german Friedrich Tönnies care pune accentul pe dezvoltarea liberă a societății (Gesellschaft) în cadrul unei comunități (Gemeinschaft) neexpansive teritorial. În contrapartidă, dimensiunea de cercetare a sistemelor hegemonice a fost cristalizată în jurul valorii politice definite de „*instinctul de*

¹¹ Francis Fukuyama, *The End of History*, în „The National Interest”, no. 16, 1989, p. 3-18.

*expansiune*¹², cu **proiecție globală** de **Weltpolitik**, atât de bine cristalizat de ideile geopolitice organice ale lui Friedrich Ratzel sau gândirea strategică dezvoltată de H. Treitschke care consemna unipolarismul rigid german pe matricea *politicii mondiale*.

Dezbaterea asupra politicii de putere **mondializate** s-a amplificat după încheierea „războiului civil” european („Marele Război”-primul război mondial), teoreticienii fiind interesați de spargerea multipolarității (E.H. Carr¹³) sau încercarea de a instituționaliza-democratiza raporturile internaționale prin dimensiunea „parlamentară” a Societății Națiunilor (istoricul francez Pierre Renouvin, sau Gheorghe Brătianu cu lucrarea sa scrisă în spiritul de la „Annales”, *L’Organisation de la paix dans l’histoire universelle*).

Eliminarea „bipolarității” (politica mondială dominată de două superputeri antagonice ideologic și militar) prin prăbușirea Zidului Berlinului și „suicidul” U.R.S.S., a condus la dispariția unui **sistem de ordine internațională** tradus prin concentrarea de forțe nucleare, controlul hiperactorilor – S.U.A. și Uniunea Sovietică – asupra aliaților, disciplina strategică și stabilitatea din interiorul blocurilor politico-ideologice, dimensionate prin NATO și Pactul de la Varșovia.

În era post – Război Rece, articularea **polarizării de putere** în sistemul internațional conține câteva caracteristici dominante: după sfârșitul

bipolarismului (fenomen apărut prin colapsul puterii sovietice) și o scurtă perioadă uni(multi) polară, marcată de predominanța S.U.A., structura sistemică se îndreaptă spre *poliarhie*¹⁴, dar raționalitatea sistemului social este *oscilantă* – cu momente de nepredictibilitate (cazul evenimentelor de la 11 septembrie 2001 sau crize economice **globale** – derapajul financiar mondial din 2008-2009 - dezastre umanitare și probleme ecologice).

Asistăm la o creștere organică a *puterilor de „rang secund”*, „emergente”¹⁵ cu interese zonale, dar și ambiții **globale**, uneori de **superputeri limitate /protosuperputeri** (Brazilia, Nigeria, Indonezia, Iran, India) sincronă cu amplificarea *multipolarismului ca fenomen de putere*, impregnat de accente regionaliste; din ce în ce mai mult polaritatea se evaluează și prin abilitatea diplomatică, atractivitatea ideologică și societală, dinamismul economic (există modelul unui *policentrism al puterilor economice*, sau teza hegemoniilor economice, după cum arată analistul Robert Gilpin).

Sistemul economic mondial și economia politică internațională ne arată, că dominanța sistemică definită ca nivel conceptual reflectă criteriile de *polaritate* calchiate pe un model **global**, variabilă esențială în omogenizarea mediului de putere, *polii* internaționali reflectând o veritabilă coloană vertebrală a relațiilor

¹² Richard K. Betts, *Should Strategic Studies Survive?*, în „World Politics”, tom 50, no. 1, 1197, p. 7-10; Stephen M. Walt, *The renaissance of security studies*, în „International Studies Quarterly”, tom 35, no. 2, p. 212-214

¹³ Martin Griffiths, *Relații internaționale. Școli, curente, gânditori*, București, Editura Ziua, 2003, p. 25-33.

¹⁴ Poliarhie (*arhe*-putere și *poli*-mai mulți în greaca veche) implică o conducere colectivă în politica mondială, formă de autoritate exercitată de marile puteri. Termenul este utilizat și în cercetarea doctrinelor politice de către politologul Robert Dahl.

¹⁵ Parag Khana, *Lumea a II-a. Imperii și influență globală în noua ordine globală*, Iași, Polirom, 2008, p. 19-23.

internaționale, coordonată determinantă în evoluțiile globale.

S.U.A., Uniunea Europeană și Japonia au dezvoltat „*imperiile nonteritoriale*”¹⁶ (cercetătoarea Susan Strange) prin acumularea de putere datorită civilizației afacerilor internaționale. Informația digitală, comerțul electronic sunt transformate în valori economice și sociale pentru baza noii economii globalizate, transformându-se din *soft power* în capacitatea reală de expansiune economică într-un nou sistem mondial modern (model științific construit de Immanuel Wallerstein).

Mai mult, metropolele tradiționale se *dez-industrializează* și se orientează spre servicii și manipularea produselor simbolice, în timp ce *periferia* (sau „semiperiferia” definită de Immanuel Wallerstein, liderul școlii „dezvoltării subdezvoltării”) devine principalul ofertant de produse prelucrate superior. Se prognozează chiar ca Rusia, sau unii giganți demografici, ca Brazilia să înregistreze creșteri economice spectaculoase în 2020 – 2030 (Robert Gilpin, *Economia secolului XXI*), deși criza financiară atlantică (2008-2009) a afectat pe termen lung și economiile emergente din arhitectura mondială de distribuție a influenței economice.

Tendința societății umane este de a intra într-un nou ciclu de dezvoltare și schimbare a bazei de civilizație printr-o *eră a celei de-a treia revoluții industriale*, sociologul american Jeremy Rifkin vorbind despre o democratizare a energiei, cu emergență a surselor biodegradabile, hidrogenului combustibil obținut prin

¹⁶ Susan Strange, *Finance, Information and Power*, în „Review of International Studies”, tom 16, no. 3, July, 1990, p. 270-271.

acțiunea electrică asupra apei, ceea ce va aduce o dinamică la nivelul schimbării relațiilor sociale, cu precădere la nivelul locului individului în acest tip nou de societate, ceea ce reclamă și liderul Clubului de la Marrakech, Bernd Kolb, prin această rețea internațională sugerându-se o nouă etică a afacerilor circumscrisă valorilor de justiție, înțelepciune, credință și curaj. *Fractura socială* a sistemului internațional de state **globalizat** este relevată de modernizări târzii, ca reforma agrară proamerindiană din Bolivia, turbulența juvenilă arabă în cadrele șomajului, fenomene adverse în zone diferite pe Glob, care sunt legate de inegalitarismele de dezvoltare configurate în timpul Războiului Rece, pe linia raportului *clasic* Nord-Sud.

Mediul politic viitor stabilit prin „crearea pieței comune” a politicii mondiale consemnează o inginerie redimensionată a *axelor de putere/axis of power* în relațiile internaționale: Washington – Londra, Berlin – Paris, Moscova – Paris, Berlin – Moscova, Washington – Tokyo, Moscova – Beijing, Washington – Beijing (în dinamica acestor linii de forță proiecția puterii americane este un factor de referință și constanță).

Pe acest fundal al remodelărilor structurilor de putere mondiale, există *contestări europene ale unipolarismului și preeminenței puterii singuratiche americane* uneori cu viziuni *unilateraliste neoconservatoare* (abordările vest – europeană și rusă) înconjurată de mari puteri, cu interese zonale. Sistemul mondial influențat de S.U.A., poate fi stabil numai în acele zone ale lumii în care supremația americană, condusă printr-o geostrategie pe termen lung, de tip *leading from behind* sau *off-shore hegemony* se

bazează pe sisteme socio – politice compatibile, legate între ele prin structuri multilaterale de Washington (lumea politică internațională **globalizată** a demonstrat această ipoteză strategică după evenimentele de la 11 septembrie 2001).

De pildă, America de Sud a încercat să reziste proiecției **globale** a puterii „soft” americane (Joseph Nye jr.), legate de atracția culturală și/sau ideologică, încercând să elimine dependența „materială” față de S.U.A. – a se observa și fenomenele politice din Argentina și eșecurile „*industrializării de substituție*” (Fernando Henrique Cardoso, Santiago Macario) - imprimând la nivel de regim politic intern al statelor zonei tentația „*caudillismului*”¹⁷, sau reacția „lumii sărace”, apărute împotriva „imperialismului”, văzută ca o „*hacienda*” **globală**.

De asemenea, crizele africane au umplut „*zonele albe*”, dar turbulențele zonale au afectat sistemul internațional, acest spațiu reflectând temeinic o arhitectură a instabilității continentale după decolonizare, prin tentația dictatorială de tip Bokassa, regimuri marxiste cu profil despotice încarnate de Siad Barre sau Mengistu, la care se adaugă teza statului islamist pur bazat pe sharia, idee favorizată în Mali (2012), sau cu antecedente istorice în Nigeria și Sudan.

În zona lumii a III-a africane, acest „*tiersmondism*” cu ascendențe ideologice recesive, înregistrăm decăderea *statelor arhaice și autocratice* (Zair), *războiul ideologic perpetuu între catolicismul social și marxismul ateu* (Angola),

¹⁷*Caudillismul* se referă la regimurile de autoritate personală în America Latină care se bazează pe armată (juntă militară) sau susținerea straturilor conservatoare ale societății.

societățile militariste conduse de „dictaturi ale sergenților” după *pattern-ul* Idi Amin (Sierra Leone, Liberia, Somalia, Uganda), *clash-ul religios islamitate arabofonă – negritudine creștină* (Sudanul Oriental, fost britanic, scindat de rivalitatea dintre populațiile negre creștine Dinka și Nuer și populația musulmană Baggara), *genocidul și banalitatea războiului etnic* prin *noul tribalism* (Rwanda, Burundi), *foametea endemică* (Estul Africii), *decăderea efectului de peace keeping* al „căștilor albastre” și al marilor puteri, ca S.U.A. (Somalia), Franța (Rwanda) în gestionarea crizelor regionale, s-au constituit în factori care au demonstrat *anarhia prospectivă și dezechilibrele* sistemului internațional. În regiunea Africii Centrale a existat un conflict de putere rwandez între Franța care sprijinea populația hutu și SUA fidele etniei tutsi¹⁸, prin celebra *diagonala tutsi* imaginată de Washington, ca o replică strategică la desenul de putere postcolonialist al fostelor metropole europene.

O altă caracteristică desprinsă din radiografia sistemului internațional arată un proces evident care se circumscrie în jurul creșterii *tipurilor de interacțiuni*: interferențele comerciale, creșterea rolului actorilor internaționali globalizanți (O.M.C. – WTO, F.M.I., Banca Mondială), înmulțirea conferințelor nonguvernamentale și a reuniunilor guvernamentale, multiplicarea cadrului *diplomației parlamentare*.

Accentuarea **interdependenței internaționale**, ca un model globalizant s-a tradus prin dinamica comerțului mondial, gradul integrării în mediul economic

¹⁸ Alan J. Kuperman, *Rwanda in Retrospect*, în „Foreign Affairs”, tom79, no.1, January-February 2000, p. 95- 99.

internațional, dependențe (geo) economice, relația dezvoltare – subdezvoltare, nașterea unor centre economice regionale, noua geografie financiară care s-a tradus prin extensia circulației dolarului, apariția blocului euro sau al yuanului, după căderea rublei sovietice, valută convertibilă doar în spațiul C.A.E.R.

În sfera managementului și a politicii internaționale problemele **conflictului și cooperării** s-au redimensionat, devenind teme importante în raporturile mondiale contemporane, în contextul *multiplicării tipurilor de conflicte* pe fondul sfârșitului macro-conflictului global definit prin Războiul Rece, reprezentat de *războaie “calde” prin procură* cu extensie regională, în cadrul jocului de influență practicat de superputerile timpului bipolar.

Sursele *cooperării* s-au potențat, deoarece eficiența actului politic și decizional a crescut prin cooperare, dorindu-se eliminarea amenințărilor strategice ca: terorismul internațional, poluarea mediului, împuținarea resurselor energetice și de hrană, ceea ce a adus la *noua geopolitică* încadrată de temele ecogeopolitice, neoimperialismului, dezvoltării și dependenței.

Predicabilitatea raporturilor mondiale de putere prin *regimurile internaționale* (teoria politică a cooperării interstatale) este un element de forță pentru fortificarea coeziunii între guverne, organizații politice și de securitate care încearcă să le instituționalizeze, *deși globalizarea terorii* prin fenomenul recent ISIS aduce paradigma corozivă de securitate „inamicul în cetate”.

Tema *conflictului* reprezintă o realitate a relațiilor internaționale

contemporane fiind susținută de dimensiunea anarhică, dar și de ierarhiile galtungiene ale sistemului mondial de putere (estrapolate de specialiștii români V. Secăreș, C. Codiță), în acord cu polemologia, problemele păcii și războiului. Studiile românești de securitate au încercat să contureze gradul de predictibilitate al evoluțiilor de putere pentru Europa de Est în anii 90, într-un cadru global (Mihail E. Ionescu) după hegemonie - bigemonia U.R.S.S.-S.U.A. - sau prin primele producții științifice despre centrele de putere *mondiale* (analizii militari Ion Coșcodaru, Vasile Paul) s-au integrat în sfera cercetărilor strategice de profil. Aspecte geostrategice s-au evidențiat prin contribuțiile geografilor (Silviu Neguț) sau cercetătorilor militari (Constantin Hlihor), asigurând dimensiuni științifice complementare analizei **globalizării**, ca fapt social internațional.

Gradul greu previzibil al *turbulenței*¹⁹ în sistem (James Rosenau), indicate de „clashul” civilizațiilor (Samuel Huntington), „*competiția culturilor*” (Joseph Joffe, Stein Rokkan, Dimitri Tsiskis), distribuția inegală a puterii și bogăției mondiale (G. Fuller), se pot constitui în rădăcinile fenomenelor teroriste și contestare de factura celor de la 11 septembrie 2001.

În anii '90, alte procese au determinat dimensiuni conflictuale **mondializate** prin câteva *puncte de reper*: expansiunea proceselor demografice (D. Held), incertitudinile strategice și „pacea rece” (Stanley Hoffmann, Kenneth Waltz), hegemonismul marilor puteri în relațiile

¹⁹ James N. Rosenau, *Turbulență în politica mondială. O teorie a schimbării și continuității*, București, Editura Academiei Române, 1994, p. 15-17.

internaționale (Ray Cline), resurgențe ale unor totalitarisme (islamismul politic radical – Anouar Abdel Malek, John Esposito), prevenirea reapariției unui nou rival global pentru S.U.A. (Noam Chomsky, Charles Krauthammer), economia de război globalizată (Mary Kaldor).

Conflictul sistemic a fost resurecționat după 11 septembrie 2001, prin *creșterea violenței structurale* și apariția a două noi „lagăre”, după aserțiunea celebră jdanovistă, zona teroristă și ariile de putere care luptă împotriva acestui flagel global. După 1990, am consemnat *noi generații de conflicte*, unde putem decela tipologii aflate într-o dinamică analitică în acord cu arcele de criza ale anilor 90, și repera *conflictele identitare* interiuugoslave, intrafricane și post sovietice din „străinătatea apropiată”.

Astfel, analiza recentă a sistemului relațiilor internaționale a consemnat explozia unor conflicte socio-politice: terorismul globalizat, resurgența războaielor civile, insurecții, contrainsurecții (COIN), lovituri de stat. *Conflictele identitare*²⁰ sau „războaiele de falii” și războaiele de anterioritate „prelungite” – *protracted wars* s-au axat pe percepții de cultură și civilizație, sindromul națiunilor și confesiunilor înrudite (vezi războiul „de tip nou” din Bosnia). De asemenea, conflictele înghețate din spațiul fost unional determină intervenția unui centru de putere referențial, Federația Rusă și a marilor puteri occidentale (Georgia, 2008), chiar o revenire a Kremlinului în spațiul *străinătății apropiate* prin câștigarea alegerilor la Tbilisi de partida prorusă a lui

B. Iankașvili (2012), sau reactivarea loialiștilor kulabi, clan tadjic filomoscovit care a influențat închirierea bazelor militare ale regimului de la Dușanbe, competiție de prezență armată cu locațiile americane din Uzbekistan.

Rezonanța mare în destructurarea sistemului internațional o înregistrează conflictele atipice, un model fiind fenomenul beligen al „*substatelor*” (organizații, rețele și „sponsori” teroriști) care erodează stabilitatea ordinii globale post – Război Rece.

Fenomenul insurgenței în anumite zone (Irak) a dimensionat accente de uzură pentru forțele militare occidentale (majoritar americane) datorită unor reacții inițiale din triunghiul sunnit, loialist lui Saddam Hussein, cu vârful la Fallujah și zona orașelor sfinte šiite Najaf și Kerbala, unde milițiile religioase ale lui Moqtada Al Sadr au reprezentat un factor perturbator continuu al stabilității politice regionale.

Crearea unor sisteme pluripartidiste în Afganistan și Irak reprezintă un fenomen politic care ar putea „occidentaliza” aceste societăți, cu segmente de populație nostalgice după regimul taliban sau administrația bass-socialistă și baze de insurgență care au determinat celebra strategie COIN, *a contrainsurgenței*, organizată de strategii de la Pentagon.

Această paradigmă a democratizării regiunii Maghreb-Mashrek capătă accente suplimentare după *sfârșitul despoțiilor zonale* – Ben Ali, H. Mubarak, M. Ghaddafi- generat de revoltele “primăverii arabe” (2011), deoarece această trecere istorică la un model (posibil) de democrație parlamentară al acestor state se încarcă cu o valență istorică comparabilă

²⁰ Iulian Chifu, *Identity conflicts*, București, Politeia-SNSPA, p. 42-44.

cu procesul decolonizării postbelice. În registrul strategic avem o prăbușire a *modelului de securitate* din aria arabo-musulmană bazat pe regimurile de autoritate personală militariste care îndiguiu șiismul revoluționar de inspirație iraniană (S. Hussein), sau reprezentau pivotul de stabilitate regional prin descurajarea integrismului nord-african (H. Mubarak, Ben Ali) care cunoscuse în anii 90 *algerizarea* generată de câștigarea alegerilor, în 1992, de Frontul Islamic al Salvării.

Ne exprimăm speranța că *renașterea islamică moderată* va cuprinde acomodarea Islamului, ca doctrină statală cu principiile contractualiste ale democrației, cel puțin în dimensiunea de consultare, numită shura în țara de pe Nil, iar nu o tentație „imperială”, de a instala un *lanț de teocrații* sau *regimuri fundamentaliste* generatoare de inegalități, rețea care să aducă aminte de o predominanță islamică din amurgului Evului Mediu axată pe polaritățile otomană, persană și tătaro-mongolă.

Pe de altă parte, credem că, polarizările reunite pe baze islamiste – folosim termenul acesta pentru a repera o mișcare politică proiectată intern și extern care utilizează integrismul societal al sharia/legea islamică sau termeni exclusiviști ca jihadul, într-o variantă deformată, belică - ale unor regimuri cu perspective radical-islamiste, unde încadrăm Pakistanul, probabil *noul Egipt*, Iranul „parlamentarizat” din era Rohani, s-ar putea contura o perspectivă tensionată, *războinică* pe fondul dispariției liderilor autocrați laici, percepuți de multe cercuri occidentale drept factori stabilizatori în ecuația regională extinsă de securitate de la fațada atlantică a Africii de Nord la Golful

Persic. „Alinierea pentru profit”, ca un *bandwagoning* a unui *front islamic* nu trebuie să aibă conotații reziduale de comportament ofensiv militarist care să însemne o *reânțoarcere în timp* spre o *sfidare islamică*, de tipul insurgenței din siajul *algerizării* de la începutul anilor 90, în contextul unui abandon strategic euroatlantic până la demararea Procesului de la Barcelona, și rețelei de acorduri ale N.A.T.O., acte politice demarate încă la nivelul anului 1995.

Soluția stabilității în cadrul acestor macroregiuni (Maghreb, Orientul Mijlociu, Asia de Sud și de Sud-Est) o considerăm a fi redinamizarea regionalismelor arabe – care încă nu au ajuns la nivelul maxim de funcționalitate economico-politică – sau islamice zonale după modelul colaborării turco-pakistaneze-iraniene, inițiate încă de la debutul anilor 60, ori organizației globale a Islamului, Organizația Conferinței Islamice ca forum de discuții, dimensiuni instituționale generatoare de respect a normelor de drept internațional, cu precădere în sistemul controlului proliferării nucleare.

Eroziunea clasică a sistemului internațional a fost generată și de *conflictele regionale cu implicare globală* (Orientul Mijlociu, zona Golfului, regiunea Asiei de Sud și de Sud- Est) sau *conflictele tradiționale* (Balcani, fostul spațiu sovietic) relevante pentru interacțiunile politico – militare asimetrice dintre marile puteri –S.U.A., Marea Britanie, Franța, Germania, U.R.S.S., China - și actorii minori din spațiile precizate.

În directă legătură cu aceste tipuri de conflicte s-au extins mijloacele de combatere a conflictelor; după 11 septembrie 2001, s-a amplificat *gestiunea*

reactivă și avansată a conflictelor (campania din Afganistan și războiul din Irak-2003 sau căutările U.E. pentru această problemă), dezvoltarea unei *noi gândiri diplomatice* bazate pe strategii de reacție și un proces de decizie proactiv (configurarea rapidă a macrodeciziei, urmată de voiajul diplomatic de tip Kissinger), utilizarea *diplomației neoficiale* și a *diplomației prin satelit* ca o reformă a demersului etatic instituționalizat, crearea unui *sistem de informații secrete* de bună calitate, care să ofere predicții pentru state sau organizații internaționale (propunerea lui Boutros Boutros Ghali), tenta pragmatică în abordarea *securității comune* (de exemplu, proiectele de creare a unei Comunități de Securitate Paneuropene sau Consiliu European de Securitate, orientări care definesc „*autonomia strategică*” europeană), *securității cooperative* (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) sau *securității democratice* (Consiliul Europei).

Dezvoltările asimetrice și interacțiunile în politectonica **mondială** a centrelor de putere impun o serie de precizări conceptuale pe care le vom enunța în continuare.

De la perspectiva statică a istoricului prusac, Leopold von Ranke, *Machtzentrum* (1833), din periodicul oficios „*Vossische Zeitung*”, unde părintele istoriografiei germane utilizează termenul de „*centru de putere*” (în sensul unui stat capabil să-și mențină statutul politico – teritorial împotriva altor state sau coaliții), înțelesurile acestei sintagme s-au schimbat. Teoria hegemonică²¹ care prezerva o ordine existentă (George

Modelski, Robert Gilpin, Joseph Nye jr.) la scară regională sau **globală**, nu poate fi aplicabilă rigid astăzi în termenii liniilor de securitate și putere din timpul bipolarismului Războiului Rece.

În viziunea noastră, *centrul de putere* este actorul sau structura organizațională care prin comportamentul și voința sa modelează sau influențează, „iradiază” putere spre multiple sectoare ale *sistemului internațional global* (nivelul politico – teritorial, geopolitic, (geo) economic, militar, cultural etc.) Din perspectiva „clasicizată” asupra teoriei centrelor de putere (Robert Cox, Inis L. Claude, Anthony Giddens, A.W. de la Porte), centrele de putere erau desemnate doar prin superputerile care instituiau regulile de funcționare ale sistemului internațional de state.

Actualmente, *centrul de putere* ca unitate „**mondializată**” în sistemul internațional are criterii de definire extensive, corelate cu realitățile dinamice ale mediului internațional influențate și de înmulțirea factorilor perturbatori (cazul actorilor nonstatali violenți și a forțelor mici teroriste) care dezechilibrează puterea și ordinea la nivele globale.

Taxonomiile lui S. Huntington, Paul Kennedy, Immanuel Wallerstein construite pe interacțiunile din sistem, converg spre identificarea centrului de putere cu *agregarea de putere* care este eficientizată politic, diplomatic, militar, economic, tehnologic, cultural-educațional.

Astfel, pe această avem o *superputere* (S.U.A.), *protosuperputeri* /superputeri „limitate” (după definiția istoricului și diplomatului A.W. De Porte, aici s-ar putea încadra China, Japonia sau Germania), *mari puteri* (actorii majori ai

²¹ Korina Kagan, *The Mith of the European Concert*, în „*Security Studies*”, tom7, no. 2, Winter 1997-1998, p.54-55

U.E din axa latină sau *noile Puteri Centrale teutone*), *puteri regionale*, *puteri minore*, *centre de putere medii* – **middlepowerism** (statele arabe mari sau țările islamice nearabe, ca Indonezia sau Iran).

Aspectele tematice care se interferează cu paradigma centrelor de putere ale lumii contemporane sunt conexe cu *teoria statelor pivotale* (actori medii care ocupă poziții strategice pentru interesele marilor centre de putere) și alianțele între centrele de putere din sistemul mondial post – Război Rece care trasează liniile de forță ale politicii mondiale. Teoriile despre *statele pivotale* – expuse de cunoscutul istoric „declinist”, Paul Kennedy – refelectă pentru unii actori ca: Mexic, Algeria, Egipt, Indonezia, un *deficit de democrație*, dar posesia unor resurse naturale bogate, aspect care denotă instabilități interne, baze de secesiune teritorială și profilul unor conduceri autoritare.

Într-o matrice de analiză realistă, în relațiile internaționale contemporane asistăm la o alterare a clasicei „*balance of power*”, prin conceptul alăturării (bandwagoning) statelor la o mare putere cu tendințe hegemonice (cazul relației dintre S.U.A. și țările est-europene după 11 septembrie 2001), sau al unor tendințe de evitare a fatalismului abandonului strategic de către puterile medii ale Europei Centrale după experiențele agresiunilor totalitare nazistă, respectiv sovietică.

Inegalitatea de putere, injustiția socială ca fapt „organic” internațional, rangul inferior „medieval” în sistem și divizibilitatea *World Politics*, ca politică mondială, sunt factori care întrețin „descurajarea” extinsă a altor câmpuri de

putere și a unui *path de cooperare Sud – Sud* (periferia și semiperiferia) de către centrele de putere *determinanate* (occidentale sau „nordice”-asimilate Nordului din era Războiului Rece) majore pentru profilul strategic al relațiilor contemporane în această **eră a turbulenței globale**.

De asemenea, intrarea „*Periferiei*” în mediul de securitate și interes al „*Centrului*”²², conduc la atitudinea marilor puteri și sancțiunile acestora pentru „statele infractoare”, „*statele paria*”, „statele șacal”, sau regimurile autoritare și dictatoriale, asistarea „statelor eșuate” (failed states) administrativ.

În jocul mondial de putere, a apărut o dimensiune de nou val colonizator (Financial Times) sau fenomenul dominației pământurilor fertile (F.A.O.), prin care state bogate datorită petrodolarilor -Bahrein, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Omar, Qatar, Kuwait – achiziționează terenuri agrare fertile în Ucraina, Rusia, Kazahstan, Egipt, Brazilia, sau în țări sărace africane ca Etiopia, Zambia, Uganda, Camerun, Togo, ceea ce arată o **fațetă perversă a globalizării**. Un jucător activ pe această piață a rapacității – determinată de posesia resurselor alimentare și producerea biocarburanților – este Coreea de Sud, care prin unele zaibatsu, ca Daewoo a închiriat pe 99 de ani o suprafață mai mare decât Belgia (putere care stăpânise teritoriul astronomic Congo imperial) pentru producția de porumb și ulei de palmier, în timp ce marea majoritate a populației malgașe este pauperă și înfometată, ceea ce

²² Immanuel Wallerstein, *Declinul puterii americane. Statele Unite într-o lume haotică*, București, Incitatus, p. 155-159

arată fenomene de **inechitate globală**. Aceeași dominantă se regăsește prin achizițiile sud-coreene de terenuri în Sudan, preluările saudite de pământ fertil din Tanzania, sau implicarea unor companii din Emiratele Arabe Unite în Pakistan pentru cumpărarea unor loturi cultivabile, la rigoare un *neocolonialism „soft”*.

Dinamica centrelor de putere este modelată de „*violențele structurale*”²³ în sistem (Johan Galtung, Hermann Kahn, A. Goldwater, Hedley Bull), sindromul „*păcii reci*” dintre (foste) centre de putere rivale, dar și de vectorii operaționali ai *clashului*: „sferele de influență” renovate, protectorate sau câmpuri tradiționale de influență regională („*imperiul informal*” german în Europa de Est, „*Mitteleuropa*” reinventată, noua „*sferă de coproșperitate*” niponă).

Creșterea de putere a transnaționalismului și eroziunea centrelor de putere clasice (statele) au marcat cristalizarea „*regimurilor globalitare*” (geopoliticianul Ignacio Ramonet) ca noi structurări de putere, prin dictonul **more market, less state**, datorită temelor globalizării economice, militare sau culturale, cu un vârf de expansiune după căderea comunismului, ca factor coagulant de putere, generându-se și o *geopolitică a emoțiilor* universale, după aserțiunea politologului din Hexagon, Dominique Moisi.

Integraționismul este un factor coagulant pentru structurarea unor noi centre de putere, cazul Uniunii Europene ca factor de echilibru, fiind des amintit în

analizele de profil. La mecanismul de aderare pe lângă cei zece (Cehia, Slovacia, Polonia, România, Bulgaria, Slovenia și statele baltice), summitul de la Salonic, din iunie 2003, se adaugă și invitarea statelor vest-balkanice: Croația, Serbia, Muntenegru, Bosnia-Herțegovina, Albania, Macedonia, ceea ce arată că părți din fostul *iugoslavism politic* sunt repere ale construcției eurocrate de la Bruxelles.

Studiile strategice anglo – saxone (Z. Brzezinski, Eduard Charles Kupchan, Robert Gilpin, Barry Buzan, John Lewis Gaddis, Edward Luttwak) dar și latine (Carlo Jean, Yves Lacoste) au cuprins o apreciere geopolitică și geoeconomică asupra calității și statutului centrelor de putere, dar în paradigma **globalizării temelor de politică mondială**.

În cadrul acestei abordări avem unitatea *jucătorilor geostrategici globali* (termenul avansat de politologul american Z. Brzezinski) care au capacitatea „telurică”, pragmatism și „voința națională” de a-și exercita puterea sau influența dincolo de propriile teritorii în vederea modelării actualei configurații strategice mondiale. Datorită unor rațiuni – creșterea de putere, rezultanta ideologică, vectorul militar, mesianismul religios, dinamismul economic, experiența culturală – unele state caută să obțină dominația regională sau o mai bună poziție *mondială*, dar în acord cu o *reînnoire a bazei lor de putere internă*, acțiune configurată de avans în perimetrul noilor tehnologii, permeabilitate socială și adaptabilitate economică permanentă.

Pe registrul actualei configurații mondiale de putere există, după părerea noastră, jucători geostrategici importanți: S.U.A., Franța, Germania, Federația Rusă,

²³ Johan Galtung, *A Structural Theory of Agression*, în „Journal of Peace Research”, no.1, 1964, p. 95-119 *apud* Martin Griffiths, *op.cit.*, p. 221-222.

China, India, Marea Britanie, Japonia, *leviatanii* sau *ființele pantagruelice* ale vieții internaționale contemporane printre actorii *liliputani*, dincolo de principiul juridic al *egalității suverane a statelor*.

Ucraina, Coreea de Sud, Nigeria, Mexicul, Turcia, Iranul și Indonezia sunt *pivoți geopolitici* („statele pivotale” după expresia lui Paul Kennedy) de o importanță vitală pentru dinamica strategică mondială datorită locației geostrategice, sistemului de vecinătate, posesiei resurselor naturale și gigantismului demografic.

Lumea arabă este prezentă în sistemul pivoților geostrategici cu Egiptul, ca lider al zonei Maghreb-Mashrek și „copil teribil” al regiunii prin relația strânsă cu axa Washington-Londra și Arabia Saudită, conducătoarea blocului arab din Golf, și până nu demult, aliatul de bază al S.U.A. pe arealul respectiv, până la transferul acestui atribut spre regalitatea din Qatar, în special în contextul *primăverii arabe* și al revoltelor din Bahrein și Yemen.

Pivoții geopolitici (sau „statele pivotale”) sunt state a căror importanță derivă nu din puterea sau motivațiile lor politice, ci din *așezarea* lor și din consecințele acestei topografii pentru comportamentul jucătorilor geostrategici interesați în posesia unor rute comerciale și de hidrocarburi, concesionarea unor exploatări de resurse naturale, influențarea structurii fluxurilor comerciale și a mișcărilor de capital/investiții.

Modelele prospective de structurare a puterii în sistemul internațional se pot articula prin *dualități hegemonice / bigemonii, scheme (uni) multipolare, bipolare, tripolare, pentapolare*, apărute pe

cultura strategică a marilor puteri și fatalismul sau „abandonul strategic” tradițional al statelor mici, de către marii actori ai raporturilor mondiale. Un studiu recent conceput de politologul Ian Bremmer (*Fiecare stat este pentru sine însuși*, 2012) arată că, lumea contemporană **globală** va volua spre un model *G 0*, în care va exista o paritate în structurările alianțelor, sau în tropismul geopolitic al statelor prin absența preeminenței unui singur actor și a inițiativei strategice majore determinate de un grup de putere polarizant în mediul internațional, ascensiune comparabilă cu ambițiile personajului stendhalian, Julien Sorel, care dorea intrarea în high – life-ul vremii sale confruntată între bonapartism și regalitate.

Gândirea strategică și modelele de conduită externă ale centrelor majore de putere din secolul XXI, se pot suprapune pe modelul „directoratului planetar”, sau *mitului celor patru polițiști churchillieni* și un *statu-quo* între marile puteri (deși, unele dintre acestea au un potențial revizionist), aducând aminte de „concertul de putere” postnapoleonian din secolul al XIX-lea, expresie actualizată prin sintagma *comunitatea internațională* în contextul unor arce de criză din secolul XX, extinse în Balcani, Orientul Mijlociu, Africa Neagră, Asia de Sud-Est.

Într-o geometrie a sistemului internațional consemnăm vectorii triplei triade mondiale: *euroatlantic*: S.U.A.-Marea Britanie, Rusia, Germania, Franța, *transoriental*: S.U.A., Israel, Islamul, (actorii arabi sunniți majori, Iranul șiit, Pakistanul, Indonezia) *panpacific*: S.U.A., China, Japonia. Triunghiul economic – tehnologic (S.U.A., U.E., Japonia) și triumghiul militar (S.U.A., China, Rusia)

determină, de asemenea criteriile de supremație și conținuturile raporturilor internaționale contemporane, deoarece aceste *triumphiuri strategice* sunt construite de superputerile Războiului Rece, construcția europeană și puteri de tip *emergent*, deși tema *lumii postamericane* apare în analizele de profil, îndeosebi după protecționistul și neoizolaționistul *America first* emis de actualul șef al administrației prezidențiale, Donald Trump.

În contextul de putere al relațiilor intraeuropene, pe palierul răsăritean al acestora, Germania încearcă să resurecționeze ascendența sa politică și geoeconomică, derivată din mitul geocultural al *Mitteleuropei* (formulă de bloc economic sub comanda Berlinului, avansată de pastorul protestant, Friedrich Naumann în 1915), ca pol strategic fundamental bazat pe *instinctul de expansiune* și absența *frontierelor naturale* pentru lumea germană.

Astfel, Germania reunificată și-a construit, în anii '90, prin mijloace pacifice un spațiu economic (*Wirtschaftsraum*) în Europa de Est datorită complementarității cu economiile zonei, reglajului german al comerțului exterior dezvoltat de actorii răsăriteni, investițiilor, prezenței firmelor și fluxurilor de capital în Ostlander.

În termenii geopoliticii clasice bazate pe preeminențe și influențe de putere, Germania are inițiativă hegemonică în spațiul circumscris geoeconomic Dunării (politologii germani Karl Kaiser, Hans Guessmuth, dar și analiștii anglo-saxoni George Treverton, Timothy Garton-Ash, Roger D. Asmus, Simon Duke semnaleză sintagmele de „*Donauraum*”, „*Donaustrasse*”, spațiu dunărean și stradă

dunăreană), ca axă vitală a unei *Europe globale* „*la ora germană*”.

Autonomizarea puterii europene și cristalizarea identității de politică externă și securitate comună s-a făcut și prin cooperarea *trilateralei* (denumită „*eurotrio*” de Werner Weidenfeld, cel mai cunoscut teoretician german al integrării prin procesul Maastricht) *Berlin-Paris-Varșovia*, creată în anii 1994-1995 și cunoscută în practica politico-diplomatică, ca „*triumghiul de la Weimar*”, ca referință de expresie a celebrei *locomotive galoteutone a U.E.*, cu un funcționalism decizional, chiar dacă ironic a fost denumit *Merkozy* sau *Merkhollande*, în partea a doua a decadei anilor 2000.

Deoarece, în afara celebrei defecțiuni britanice *Brexit* în U.E., a premierului David Cameron, nu este *nimic nou pe frontul de Vest*, într-o coexistență politică *Apus – Răsărit*, *triumghiul de la Weimar* reprezintă un model idealizat de către cei doi șefi ai diplomațiilor de la Quai d'Orsay și Wilhelmstrasse, Laurent Fabius și Guido Westerwelle, la semicentenarul aniversării Tratatului de la Ellysee (2013), prin care s-a adus un omagiu Poloniei democratice, ca un contributor de seamă la construcția comunitară și extinderea Uniunii Europene spre Europa de Est decomunizată. Tema unui *stat federal* descris de complexul franco – german, prin discuțiile șefului Comisiei Europene, Jean Claude Juncker cu reprezentanții Grupului de la Vișegrad, la Praga, în 2016, a deschis tema dezbaterii, cu origini în anii 1993 – 1995, a *Europei cu mai multe viteze* dar și a Europei a la carte, cu anumite zone de integrare bine evidențiate.

Acest statut al Poloniei – care se imagina în era interbelică beckiană a *treia*

Europa – de copil teribil al Războiului Rece și extinderii comunitare peste fosta *cortină de fier*, ne aduce în perimetrul analizei un termen folosit și pentru țările Grupului de la Vișegrad acela de *puteri – pilon* (pillar – powers) regionale, în special de cercetările unui părinte spiritual al acestui format central – european, Zbigniew Brzezinski, constelație în care și Ungaria a dezvoltat o geopolitică a bazinului carpatic sau accentuate panturanice. Pentru Balcanii de Vest, Croația este un stat – pilon, prin spectrul de putere al unui *stat pionier*, datorită calității de campion al integrării europene și euroatlantice și inițiator al aranjamentului subregional denumit *Carta Adriatică*, format întrunit împreună cu Albania și Macedonia – FYROM.

Construirea matricei politice și complexului de securitate sub egidă germană este o realitate factuală și paseistă bazată pe experiență culturală comună, legată de tradiția „*Mitteleuropei*” (teoretizat axiologic de scriitorul ceh, Milan Kundera), ca spațiu de civilizație organic, conservator, analizat de istorici și politologi cunoscuți (Karl Schlogel, Erhard Busek, Jochen Loser, Andreas Hillgruber, Joachim Bitterlich, Dieter Weiser) pledează pentru regăsirea *Europei Centrale* <*germanocentrice*> pierdute. Tradiția unei axe ruso-germane (tratatul de reasigurare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, spiritul de la Rapallo-1922, acordul de la Berlin – 1926, pactul de neagresiune din 23 august 1939, conceptul Ostpolitik, înțelegerea Kohl – Gorbaciov de la Jelezniovsk-1990) cu operare asupra spațiului baltic (Baltikum sau Baltland-Pribaltia) i s-a contrapus o antantă polono-suedeză în interiorul U.E. (Parteneriatul Estic), puteri majore ale regiunii de referință, unde, după

unii autori, Federația Rusă a început un nou Război Rece prin exerciții militare recente de descurajare.

Actualmente, Germania recompile Europa Centrală sub semnul revitalizării condiționate a Grupului de la Vișegrad, iar politica externă franceză după mandatul lui Laurent Fabius redimensionează statutul Poloniei în *triumghiul de la Weimar*, în vreme ce România *țară central-europeană, aproape de Balcani* – teza diplomației de la București în anii 90 – s-a orientat spre o axă Polonia – Suedia – Turcia – România, unde țara noastră se sprijinea pe linia Stockholm – Varșovia descrisă de Parteneriatul Estic, excelența în raporturile cu Republica Moldova ca obiect al acestui angajament subregional al U.E. și Parteneriatul strategic cu Ankara, integrabil în dinamica regiunii extinse a Mării Negre.

Un alt criteriu metodologic în analiza **mondializării** centrelor de putere îl constituie *polarizarea politico – instituționalizată*, iar în acest sens, pe registrul *polarităților* existente prin actorii majori contemporani, s-a vorbit de un bloc american susținut de Germania și Franța (prin administrațiile „atlantice” Merkel și Sarkozy) cu implicarea Japoniei, Israelului, Turciei, Pakistanului, Arabiei Saudite care să blocheze revenirea Rusiei ca *superderjavnik*, în asocierea primakoviană cu **centrele de dezvoltare mondială**: Iranul, India sau China, ca vectori de *contrabalansare „grea”* – Război Rece ale **sfârșitului istoriei, morții geopoliticii clasice, sfârșitului geografiei/răzbunării geografiei, ciocnirii civilizațiilor, competiției culturilor, divorțului transatlantic sau momentului unipolar.**